

In memoriam

100 éve született Andrássyné Kövesi Magda (1910–1992)

2010-ben szűk, szinte családi körben emlékeztünk meg a Debreceni Egyetemen tanárunk, kollégánk, barátunk születésének centenáriumáról. A. Kövesi Magda egyetemi docens, a nyelvtudomány kandidátusa 1910. szeptember 8-án született Selmecbányán. Álljon itt néhány meghatározó adat, esemény életpályájáról!

Az elemi iskolát Selmecbányán kezdte, majd családja Sopronba költözött. 1928-ban érettségizett a soproni Állami Leánylíceumban, majd beiratkozott a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem bölcsészkarára magyar–német szakra. Két nyelvészprofesszor, Gombocz Zoltán és Zsirai

Miklós hatására véglegesen elkötelezte magát a nyelvtudománynak. Nagy szorgalommal és kitűnő eredménnyel tanult. Finnugor nyelvészeti témájú szakdolgozatát, amelyet a vogul igemódokról írt, a bírálóbizottság bölcsészdoktori értekezésnek fogadta el. (Megjelent: *Igemódok a vogulban*. Finnugor Értekezések 1. Budapest, 1933.) A disszertáció megvédésére azután került sor, hogy az 1932–33. tanévet az észtországi Tartuban töltötte. 1933-ban doktorált summa cum laude eredménnyel. Az 1933–34. tanévben Helsinkiben tanult tovább ösztöndíjasként, ahol a legnevesebb finnországi professzorok előadásait hallgathatta. Hazatérve 1935-ben államvizgázott és magyar–német szakos tanári diplomát szerzett.

A kitűnő tanulmányi eredmények, a sikeres doktorátus, ígéretes pályakezdés ellenére az akkori gazdasági-politikai helyzetben még középiskolai tanári állást sem kapott! 1935-ben férjhez ment Andrassy István építészmérnökhöz és Újdiósgyőrbe költözött. 1940-ben a családfő Debrecenben kapott állást. Itt, majd Sopronban sikerült átvészelnük a háborút. 1945-ben tértek vissza debreceni otthonukba. Az élet újrakezdése, az otthon újjáépítése és a családanői szerep (három gyermek) gyakorlása közben vetődött föl benne a tudományos munka folytatásának reménye és lehetősége 15 év kényszerpihenő után. Az újrakezdés nem ment könnyen. Volt professzorához, Zsirai Miklós-hoz kellett fordulnia, és az ő ösztönzésére jelentkezett munkára 1950-ben a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékén. Bárczi Géza professzor a tájszótár munkálataiban alkalmazta, Zsirai pedig a zürjén adatok kigyűjtésével bízta meg a finnugor etimológiai szótárhoz. 1951-ben nevezték ki gyakornoknak, 1952-ben pedig az akkor létesített Finnugor Nyelvtudományi Tanszékre tanársegédnek. Ebben az időszakban két egyetemi jegyzet megírásán túl nagy energiával látott hozzá a 15 évvel korábban félbemaradt zürjén képzőmonográfia megírásához.

1958-ban adjunktus lett, ugyanebben az évben nyerte el a kandidátusi fokozatot is *Uráli elemek a komi képzőrendszerben* című disszertációjával. 1962-től docensként dolgozott a Finnugor Nyelvtudományi Tanszéken – első és utolsó munkahelyén – 1972-ben történt nyugdíjazásáig.

A. Kövesi Magdát az összehasonlító nyelvtudomány részterületei közül kezdettől fogva leginkább az alaktan vonzotta, s ezen belül a szóképzés problematikája, a rokon nyelvek közül a permi nyelveket, s ezen belül különösen a zürjént (komit) kutatta. Kandidátusi disszertációját jelentős mértékben kibővítette votják (udmurt) anyaggal, így született meg első kutatási korszakának fő műve, a finnugor összehasonlító nyelvtudomány nélkülözhetetlen kézikönyve, a permi nyelvek képzőinek monográfiája (*A permi nyelvek ősi képzői*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1965). Erre a munkájára történik ma is a legtöbb hivatkozás.

Az őstörténeti vita fellángolása idején lázasan kezdte kutatni az ún. permi–előmagyar kapcsolatok, érintkezések nyelvi bizonyítékait.

Már 1956-ban a névragozás történetéről folyt vitához fűzött hozzászólásából lehetett sejteni, hogy az alaktan terén végzett kutatásai nem merültek ki a permi képzőmonográfia megjelentetésével. 1966-tól folyamatosan foglalkozott a névszói esetragok, a birtokos személyragok és a többes jelek eredetével, a névigékkal, majd az igeragozással kapcsolatos kérdések izgatták.

A fenti három – egymással szorosan összefonódó – témakörön kívül írt tanulmányokat magyar nyelvtörténeti, nyelvjárástörténeti, etimológiai kérdé-

sekről, az analízis és szintézis viszonyáról a grammatikában, továbbá értékes adalékokkal szolgált az irodalmi nyelv kialakulásához is.

Tudományos munkájának elismeréseként a helsinki Finnugor Társaság (1965) és a Kalevala Társaság (1966) külső tagjává választotta.

A. Kövesi Magda nemcsak a kutató munkában állta meg a helyét, hanem pedagógusként is elismerésre méltó érdemeket szerzett. Tanítványaival nemcsak egyetemi előadásain, szemináriumain foglalkozott, hanem minden lehetőséget felhasznált személyiségük formálására. Aktívan részt vett társadalmi, szakszervezeti, diákköri, tudományos szervező munkában is. Életének értelmét mindenekelőtt az oktatásban látta. Előadásaira, óráira mindig lelkiismeretesen, tudományos igényességgel készült föl. Hitt abban, hogy tanítványainak pályája simább és sikeresebb lesz, mint az övé volt. Lelkesítette, buzdította, toborozta a hallgatóságot: foglalkozzanak nyelvészettel, tanuljanak finn nyelvet, írjanak szakdolgozatot finnugor nyelvészetből! A finnugor tárgyú szakdolgozatok java része akkoriban az ő irányításával készült. Gazdag oktatói tapasztalatait a finnugor szakosok tantervének kidolgozásában is hasznosította. Különösen szívügyének tekintette a finn nyelv oktatását és a finn kultúra terjesztését.

Oktatói munkájának elismeréséül 1970-ben elnyerte az oktatásügy kiváló dolgozója címet, a finn nyelv és kultúra terjesztésében végzett több évtizedes tevékenységéért pedig a Finn Köztársaság elnöke a Finn Oroszlánrenddel tüntette ki 1972-ben.

A finnugor nyelvészet miatt és hajdani finnországi tanulmányútja után újra Finnországba vágyott, és emiatt pályázott 1966-ban magyar lektori állás elnyerésére a Turku Egyetemre. Tudjuk, nem sikerült, s ez igen rosszul esett neki.

Ugyanígy kudarcnak érte meg 1972-ben a nyugdíjazását. Úgy érezte: dolgozhatott volna tovább, tudott és szeretett volna még. Nem így történt. Bár energiáját a megrázkódtatás felemésztette, s bár akadémiai doktori értekezésének kimunkálására már nem volt ereje, a tudomány iránti szeretete és elkötelezettsége sohasem fogyatkozott meg. Kedves tanárunk 1992. július 3-án hunyt el Debrecenben.

Minthogy jelen írás nem nekrológ vagy értékelés, hanem visszaemlékezés, a száraz életrajzi adatok mellett engedtessek meg nekem, hogy néhány személyes emlékemet is közreadjam Magdi nénivel kapcsolatban. 1959-ben kerültem a Debreceni Egyetemre. Magyar szakos hallgatóként kezdettől fogva egy évig rokon nyelvi tanulmányokat is folytatnunk kellett. Ő a finnt kezdte tanítani Papp István nyelvkönyvből. Fehér köpenyben lépett be a szemináriumi terembe. Jellegzetes testtartása, kissé lecsúszott szemüvege, gondolkodó hanghordozása ma is elevenen él bennem. A férfi hallgatókat

vezetéknevükön szólította megelőlegezve a kolléga titulust is. Nem takarékoskodott a dicséret pedagógiai eszközeivel, ezzel némi sikerélményt adva a bizony igen nehéz tankönyv anyagának elsajátításához. Nem hajszolta a hallgatókat. Örült, ha sikerült lefordítanunk otthon az aktuális olvasmányt. Fogalmam sincs miért, de még az első órák egyikéről megmaradt bennem egy általa említett és táblára írt kifejezés: *vahvistamattomien tietojen mukaan* 'meg nem erősített hírek szerint'. Valószínűleg a finn hangsúlyviszonyokat illusztrálta a példával. Hatására aztán jó néhány „kolléga” örökre elkötelezte magát a finnugrisztikának. Biztatott bennünket, hogy majd ki lehet menni tanulni Finnországba. Akkor még Csehszlovákiába (sőt „határsávengedély” nélkül még az osztrák határ közelébe) sem lehetett simán menni. Neki viszont már tudomása volt arról, hogy akkoriban újították fel még a két háború között kötött magyar–finn kulturális egyezményt, amelynek keretében tényleg sor kerülhetett ösztöndíjasok cseréjére is. Nem gondoltam volna, hogy éppen én leszek az a szerencsés hallgató, aki 1962-ben kiutazhatott Finnországba egy tanulmányi évre.

Előadásainak jegyzeteit ma is őrzöm. Mindig gondosan készült az órákra, pedig csak hárman voltunk finnugor szakosok. Tőle (és Papp Istvántól) tanultuk meg, hogy a filológia alapelve a hivatkozások pontossága, az, hogy írásunk minden állítását dokumentálni kell, hogy az eredeti forrásban vissza lehessen keresni, és azt is, hogy a mások véleményét mindig pontosan el kell különíteni a sajátunktól.

És még egy személyes élmény: a centenáriumi megemlékezésre Magdi néni családja elhozott egy fényképalbumot, amelyben a jubiláns egyetemi éveinek anyaga volt látható, szinte minden fotón tanítványai körében mutatkozott. Az albumban viszontláthattam néhány középiskolai tanáromat, akiket Magdi néni korábban tanított, na meg az én egyetemi társaimat is. Akkoriban a nyelvészek még évente elmentek nyelvjárásgyűjtésre az ország távolabbi vidékeire. Az első ilyen kiránduláson Magdi néni is lelkesen jött, hiszen szűkebb pátriája, Sopron környéke volt az úti cél. Néhányan akkor ősszel már Papp Istvánhoz jártunk haladó finnre. Magdi néni jóleső érzéssel nyugtázta, hogy a professzor megdicsért bennünket, tanítványait, elismerve a kezdő nyelvtanfolyamának, alapozó munkájának hatékonyságát. Ma már alig hihető, hogy egy zenés presszóban illendően megtáncoltattuk tanárnőnket. Nyelvjárásgyűjtő kirándulások, intézeti estek, rendezvények, finnországi utak, nemzetközi konferenciák amatőr dokumentumai sorakoznak az albumban. Jóleső érzés volt felidézni ezeket az emlékeket.

Non omnis moriar – írta a római költő, azaz nem egészen halok meg, hiszen mindaddig él az ember, amíg emlékeznek rá. Magdi néni is lelkesen

idézte föl kedvenc tanárainak, Gombocz Zoltánnak és Zsirai Miklósnak az alakját. Noha személyesen nem találkozhattam velük, azonban mégis szinte eleven személyek benyomását keltették bennem. Most, amikor A. Kövesi Magda születésének 100. éves évfordulóján mi, tanítványai, munkatársai, kollégái felidézzük az intézetben és az egyetemi folyosókon meg-megjelenő kedves alakját, a vonzó Magdi néni emlékét, reméljük, hogy személye azoknak is, akik nem tanulhattak nála, például szolgál. Magdi néni (és Pista bácsira) emlékeztet az a két diófa is, amelyet Vár utcai házuk szanálásakor tőlük kaptunk és ültettünk el hobbikertünkben. Ilyenkor arra gondol az ember, vajon lesznek-e olyan tanítványaink, kollégáink, akik hasonló szeretettel gondolnak majd ránk. Én mindannyiunk nevében remélem és kívánom, hogy így legyen...

Irodalom

- Кельмаков, В. К. 1987: Венгерские ученые об удмуртском языке. Устинов [Ижевск]. 158–160.
- Keresztes László 1980: Andrássyné Kövesi Magda 70 éves. – Frau Andrássy Kövesi ist 70 Jahre alt. Magyar Nyelvjárások 23: 3–9.
- Kiss Antal 1991: Andrássyné Kövesi Magda 80 éves. Andrássyné Kövesi Magda tudományos munkássága. Folia Uralica Debreceniensia 2: 5–14.
- Kiss Antal 1993: In memoriam Andrássyné Kövesi Magda (1910–1992). Magyar Nyelvjárások 31: 185–186.

KERESZTES LÁSZLÓ